

Stockholm 19 mars 2024, Dnr Ju 2023/02590

Remissvar till SOU 2023:80 Ett starkare straffrättsligt skydd – mot sexuella kränkningar, bedrägerier i vissa fall och brott med hatmotiv avseende kön

Synpunkter från Roks, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejourer i Sverige

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejourer i Sverige, Roks, är en feministisk organisation vars uppgift är att synliggöra och motverka mäns och killars våld mot kvinnor, tjejer och barn. Vårt mål är att bidra till en förbättring av kvinnors och tjejers livsvillkor. Roks arbetar för att synliggöra sambanden mellan kön, makt och våld samt öka kunskapen och kompetensen i dessa frågor såväl inom som utom organisationen. För Roks innefattar mäns våld mot kvinnor och tjejer utsatthet för fysisk och psykisk misshandel, pornografi, prostitution, sexuellt våld och trakasserier.

Roks ser att mäns våld kan drabba alla kvinnor och tjejer, men också att kvinnors och tjejers livsvillkor och livsrum kan variera beroende av etnicitet, social tillhörighet, ålder, sexualitet, funktionshinder och missbruk. Därför är det nödvändigt att belysa både de erfarenheter som skiljer och de som förenar kvinnor och tjejer. Roks uppmärksammar att mäns våld mot kvinnor och tjejer även drabbar barn som lever i våldets närhet. Vi vill därför synliggöra barnens situation och bidra till en förbättring av deras livsvillkor.

Sammanfattande synpunkter

Roks tillstyrker utredningens förslag i delarna om ett förstärkt straffrättsligt skydd mot sexuella kränkningar.

Roks tillstyrker att bestämmelsen i BrB 6:9 behålls och att subsidiaritetsklausulen slopas, men vill att straffet för köp av sexuell handling av barn enligt BrB 6:9 höjs.

Roks menar att straffet för köp av sexuell handling av barn bör höjas i paritet med brottet våldtäkt mot barn. Det bör även övervägas att göra brottet till ett artbrott.

Roks avstyrker förslaget om att införa kön som grund i BrB 29:2, dvs att göra kön till grund för så kallat hatbrott.

Roks fördjupade synpunkter

Stärka det straffrättsliga skyddet

Roks ser ett stort behov av att stärka det straffrättsliga skyddet för unga i åldern 15-17 år mot sexuella kränkningar. Vi ansluter oss i denna del till utredningens förslag och

hänvisar till remissvaret från Stockholms tjejjour. Det beskriver väl den situation som tjejer lever i och som våra tjejjourer möter.

Bestämmelsen köp av sexuell handling av barn, BrB 6:9

Roks är av uppfattningen att den individuella upprättelse som ett tillämpat våldtäktsbrott skulle ge den utsatta tjejen som utsatts för köp av sexuell handling av barn, när rekvisitien är uppfyllda, är viktig. Vi välkomnar därför att det kan dömas för våldtäkt mot barn genom den föreslagna lydelsen.

Roks vill samtidigt påkalla uppmärksamhet kring de skiftande skyddsintressen som ligger bakom å ena sidan brottet våldtäkt mot barn och å andra sidan köp av sexuell handling av barn. Det förra brottet är brott mot person. Det senare brottet rör förekomsten av en prostitutionshandel där män omsätter och utnyttjar tjejer, killar och barn, i en verksamhet med mycket starka könskulturella förtecken och med mycket stor samhällslig skadeverkan. Det finns därför ett samhällsintresse bakom förbudet (Prop. 2018/19:157 s 16).

Gärningen att prostituera ett barn via köp av sexuell handling innebär ett otroligt allvarligt brott. Dels är steget till människohandel är mycket kort i praktiken. Dels är upprätthållandet av en prostitutionensarena med indragande av barn extremt klandervärt. Det är en samhällsförstörande brottslighet av mycket allvarlig art och det borde därför övervägas som ett artbrott (jfr Skarhed & Westerstrand 2019).

Roks menar oavsett att de straffsatser som hör till BrB 6:9 är näst intill skandalöst låga.

Vi menar mot bakgrund av ovan sagda att straffet för köp av sexuell handling av barn bör höjas till samma nivå som våldtäkt mot barn samt att det i linje härmed bör kunna dömas i konkurrens till våldtäkt mot barn och köp av sexuell handling av barn.

Kön som grund för straffskärpning enligt BrB 29:2, dvs kön som grund för hatbrott

Roks avstyrker förslaget.

Straffskärpningsgrunderna enligt BrB 29:2 utgör undantag. Det innebär att den föreslagna reformen är ett grundskott mot synen på mäns våld mot kvinnor som en könad praktik, rotad i mäns missaktning mot och förakt för kvinnor, då endast ett fåtal gärningar enligt föreslagen reform kommer att bedömas så.

Med förslaget går också lagstiftaren från att tita i frågan om mansvåldets orsaker till att motsatsvis deklarerar en uppfattning, angående de många ärenden som inte bedöms som hatbrott och de få som kommer att göra det. Det är en mycket stor förskjutning i hållningen från rättskipningen, vars konsekvenser är svåra att överblicka för arbetet mot mäns våld mot kvinnor och kvinnors rättsliga ställning. Signaleffekten kan antas vara betydande.

Mot forskning och erfarenhet

Med hatbrottskonstruktionen kvalificeras bara en liten andel av de begångna våldsbrotten mot kvinnor av män som grundade i missaktning och hat. Det ligger i själva konstruktionen av en straffskärpningsregel och det resoneras även öppet om saken i utredningen och dess redogörelse för som nordisk rätt.

Forskning och jourernas erfarenheter visar dock med övertydlighet att mäns våld mot kvinnor utövas med ord och handlingar riktade mot henne som kvinna, dvs det våld som utövas i vardagen är könat (Lundström et al 1990, Jeffner 1997, Lundgren 1988, 2024).

Förslaget avviker därmed också från Istanbulkonventionen vars förståelse av mäns våld mot kvinnor bygger på en könsmaktsanalys av våldet. Det är en analys som förpliktigar: Det är inte misogyna strukturer eller kulturella föreställningar som slår kvinnor. Det är aktörer, män, med handlingsförmåga och ansvar, som agerar ut sina kulturellt förankrade och socialt spridda föreställningar om rätten att slå och kränka kvinnor, baserat på missaktning och förakt. Till denna förståelse har Sverige anslutit sig. Det framstår som motsägelsefullt att samtidigt peka ut bara bråkdelar av våldet som stammande från förakt, hat och missaktning.

Vems röst?

Ytterligare en invändning är att mannen sällan omtalar sitt våld på sätt där hans hat och förakt framkommer, när andra frågar. Exempel från behandling visar att män laborerar med ett konfliktperspektiv och uppfattningar om att ha blivit provocerade.

Roks undrar därför hur kvinnors rätt kan stärkas genom att lagstiftaren tar fasta på hans utsagor. Utsagor som därtill ska kvalificeras som hatbrott av en tolkande rättstillämpning.

Utan närmare jämförelser mellan rättssystemen är det intressant att konstatera att införandet av kön som sk. hatbrottsgrund inte har lett till fällande domar i någon utsträckning alls i de stater i USA där detta har införts. Däremot syns en praxis ha etablerats där våld formuleras som en del av en normalitet:

"But really, I think it came down to he killed her because she got a job, she was trying to move away, get away from him. They had a long term relationship and he couldn't take losing her. Did that violence against her serve gender purposes? I think it was violence against her. Even though we had a lot of imagery about the violence against women, this was personal." (McPhail & DiNitto 2005)

Signaleffekter

Utredningen talar om signaleffekten av den föreslagna reformen.

Roks vill peka på den mycket starka signaleffekt det får att mäns våld mot kvinnor delas upp i våld grundat på missaktning och "annat våld" – persongrundat? - våld.

Uppdelningen avspeglar den numera förekommande uppdelningen av mäns våld mot kvinnor i "situationsbetingat våld" och "makt- och kontrollvåld" (Socialstyrelsen 2020 s. 13). Det förstnämnda våldet sägs vara det mest vanligt förekommande och sakna koppling till hans önskan att dominera och nedvärdera henne, den sistnämnda mindre delen utgörs av våld buret av patriarkala värderingar. Detta senare våld anses till skillnad från det mer omfattande situationsbetingade våldet handla om hans vilja till dominans.

Detta sätt att se på mäns våldsutövning mot kvinnor utgår från det mannen själv skulle kunna tänkas säga om skälen till sitt våld, tills överbevisad om andra avsikter. Det speglar också uppdelningen i två typer av gärningsmän som blivit central i svensk våldsförståelse – mainstream-mannen som inte menar något med sina örfilar och knuffar och slag, och den patriarkala hedersmannen vars våld är avsiktligt och syftar till att kontrollera brottsoffret.

Roks ser med stor oro på hur dessa sätt att förstå mäns våld mot kvinnor på sprider sig. En straffskärpningsgrund med missaktning på grund av kön som motiv skulle befästa

denna utveckling och kontrastering av gärningsmännen där en viss kategori kan antas bli synlig och den större mängden våldsverkare passera (som sagt, konstruktionen bygger på att motivet är ett undantag).

Kvinnors politiska rättigheter hotade

Ett ytterligare allvarligt problem är att bestämmelsen är ämnad att träffa brett, dvs oaktat om det är en kvinna eller man som utsätts för hatretorik.

Roks påminner om de mycket allvarliga konsekvenser som förändringen av förtalslagstiftningen har fått för kvinnors yttrandefrihet (Prop. 2016/17:222). Efter reformen 2017 då regler för allmänt åtal infördes har kvinnor fällts i allvarligt utökad omfattning för att ha berättat om sina erfarenheter av våld utövat av närstående eller kända män ([Mäns våld och förtal – ett samtal om samtiden \(youtube.com\)](#)). Ändå infördes reformen explicit med hänsyn till tjejers utsatthet för sexualbrott på nätet.

Givet det ökade hatet mot kvinnor, som utredningen belyser på ett förtjänstfullt sätt, finns skäl att tro att kvinnors politiska arbete mot mäns våld och övergrepp kan komma att begränsas av en hatbrottsregel med könsneutral utformning. Denna risk bör inte underskattas.

Utgångspunkt i näthatet

Utredningens förslag bottenar, så som det skrivs fram, främst i oron för ett ökat näthat mot kvinnor och en allt mer aktiv sk. manofär på nätet från vilken budskap går ut om kvinnors underlägsenhet.

Roks delar uppfattningen att detta är ett allvarligt problem. Roks menar samtidigt att hatet mot kvinnor på nätet inte kan skiljas ut som ett särskilt "hat-problem" på sätt som sker i utredningen.

Konsekvensanalys

Roks saknar en analys utifrån Sveriges internationella åtaganden när det gäller förslaget om att införa kön som så kallad hatbrottsgrund.

Referenser

Jeffner, S. (1997); *Liksom våldtäkt – typ. Om ungdomars förståelse av våldtäkt*. Akademisk avhandling, Uppsala universitet.

Lundgren, E. (2024); *Våldets normaliseringsprocess*. Roks, Stockholm.

Lundström, A. et al (1990); *Nu bryter vi tystanden. Om sexualiserat våld mot kvinnor och flickor*. Bilda förlag.

McPhail, B.A, Dinitto, D.M. (2005); Prosecutorial perspectives on gender-bias hate crimes. *Violence Against Women*, Sep;11 (9) 1162-85).

Skarhed, A. & Westerstrand, J. (2019); ["Gör sexköp till ett artbrott - är så nära förknippat med människohandel" - Dagens Juridik](#).

Socialstyrelsen (2020) Behandling för personer som utövar våld i nära relationer. [Behandlingsmetoder för personer som utövar våld i nära relationer \(socialstyrelsen.se\)](#).

I detta ärende har ordförande Jenny Westerstrand beslutat. Linn Brandt, Stockholms tjejour, har varit föredragande i avsnittet om stärkt straffrättsligt skydd för unga i åldern 15-17 år och fråga om subsidiaritetsklausulen.

Stockholm den 19 mars 2024.

Jenny Westerstrand
Ordförande Roks